

JUSTYNA KOWALSKA

<https://orcid.org/0000-0003-4731-3832>

Uniwersytet w Białymstoku / Instytut Studiów Kobietych (Polska)

University of Białystok / Institute of Women's Studies (Poland)

Sprawozdanie z seminarium warsztatowego „Patriotki i obywatelki” (Białystok, 5–6 marca 2026 r.)¹

W dniach 5–6 marca 2026 roku na Wydziale Historii Uniwersytetu w Białymstoku odbyło się II seminarium warsztatowe pod tytułem „Patriotki i obywatelki. Polki w kulturze narodowej i europejskiej”. Wydarzenie to stanowi istotny element realizacji projektu badawczego o tej samej nazwie, który proponuje nowe spojrzenie na dzieje Polek związanych z szeroko rozumianą kulturą polską i tożsamością narodową jako integralną częścią dziedzictwa europejskiego.

Współorganizatorami seminarium były Pracownia Historii Kobiet działająca w Katedrze Historii Kultury oraz Centrum Studiów Kobietych – Zespół Badawczy Wydziału Historii Uniwersytetu w Białymstoku. Partnerem strategicznym przedsięwzięcia było Województwo Podlaskie.

¹ Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” nr projektu NPRH/F/SP/0086/2024/13, kwota dofinansowania 1 119 240,00 zł, całkowita wartość projektu 1 119 240,00 zł.

Ważnym punktem programu była prezentacja pierwszego tomu wydanego w ramach projektu: *Patriotki i obywatelki*, t. 1: *Kobiety w nauce, oświacie i edukacji*, który stanowi merytoryczny fundament dla dalszych prac zespołu.

Obrady rozpoczęły się w czwartek, 5 marca, o godzinie 11.00. Pierwsze wystąpienie wygłosiła prof. dr hab. Ewa Maj z Uniwersytetu Marii Skłodowskiej-Curie w Lublinie, która przybliżyła słuchaczom postać błogosławionej Hanny Chrzanowskiej. Autorka zwróciła uwagę na atrakcyjność poznawczą biografistyki i ewolucję wizerunku Chrzanowskiej – od oficjalnego życiorysu pielęgniarzki, po intymny portret duchowy zawarty w jej twórczości literackiej. Następnie dr hab. Beata Walęciuk-Dejneka, prof. UwS, z Uniwersytetu w Siedlcach omówiła postać Marii z Szetkiewiczów Sienkiewiczowej w kontekście jej idei emancypacyjnych. Prelegentka wskazała na jej rolę jako prekursorzki równości społecznej i aktywność literacką wykraczającą poza rolę żony sławnego pisarza. Kolejne wystąpienie dr Anny Szwed-Walczak z UMCS dotyczyło obecności kobiet kultury w prasie kobiecej lat 1989–1992, a dr Łukasz Jędrzejski, również z UMCS, kontynuował ten wątek, analizując publicystykę periodyku „Zwierciadło” pod kątem polityki kulturalnej państwa i jej odbicia w treściach czasopisma.

W dalszej części dnia dr hab. prof. UwB Adam Miodowski z Uniwersytetu w Białymstoku zaprezentował sylwetkę Blanki Mercère, malarki i pedagoga. Podkreślił jej rolę w upowszechnianiu techniki fresku w Polsce, którą studiowała w Paryżu jako pierwsza kobieta w pracowni Paula Baudouina, oraz jej misję wskrzeszenia sztuki monumentalnej poprzez szkołę i grupę artystyczną „Fresk”. Po nim głos zabrała prof. dr hab. Małgorzata Dajnowicz, która przedstawiła obraz życia Haliny Krahelskiej pod okupacją niemiecką. Wystąpienie skupiło się na jej doświadczeniach wojennych i niezłomnej postawie społecznej w latach 1940–1943. Duże zainteresowanie wzbudziło wystąpienie dr Doroty Gajdy-Szczegielniak z Uniwersytetu Opolskiego, która podjęła próbę udowodnienia tezy, że Gdynia jest kobietą. Prelegentka, nawiązując do metafory miasta jako „bardzo młodej, uroczej panienki”, w której łatwo się zakochać, wskazała na kobiety pierwiastek w architekturze miasta – od modernistycznej bryły budynku „Bankowca” po detale, takie jak charakterystyczne kafelki podłogowe, zwane „gorsecikami”. Dr Krzysztof Kossakowski przybliżył nieznane dotąd szczegóły z życia

prywatnego Jadwigi Mrozowskiej, a portret artystyczny Toli Maniewiczówny nakreśliła dr Maria Bauchrowicz-Tocka, wskazując na jej wszechstronność na scenach operowych i filmowych.

Pierwszy dzień zamknęło wystąpienie mgr Karoliny Żurawskiej z UwB, która omówiła rezultaty prac nad bazą danych „Kobiety kultury”. Prelegentka zaprezentowała bazę biogramów kobiet, która została udostępniona w zasobach Podlaskiej Biblioteki Cyfrowej jako otwarte źródło wiedzy. Wskazała, że w ramach pierwszego etapu prac umieszczono tam 30 szczegółowych biogramów kobiet nauki, wzbogaconych o unikalną dokumentację fotograficzną.

Drugi dzień seminarium, 6 marca, rozpoczął się o godzinie 10.00 wystąpieniem prof. dr hab. Jolanty Chwastyk-Kowalczyk z Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, poświęconym Irenie Delmer. Autorka nakreśliła obraz artystki jako damy polskiej sceny teatralnej działającej na emigracji w Londynie. Kolejno prof. dr hab. Grażyna Wrona z Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie omówiła doświadczenia i praktykę parlamentarną pierwszych posłanek Sejmu Ustawodawczego. Analiza interpelacji poselskich wykazała, że kobiety w parlamencie, jak dr Gabriela Balicka czy Jadwiga Dziubińska, skutecznie walczyły o prawa administracyjne i socjalne, dorównując w aktywności mężczyznom. Następnie dr hab. prof. UJK Olga Dąbrowska-Cendrowska przeanalizowała wizerunek kobiet kultury na łamach popularnych magazynów kobiecych z lat 1990–1994. Zaznaczyła, że pisma takie jak „Twój Styl” tworzyły hybrydowy model kobiecości, w którym profesjonalizm i ambicja współistniały z silnym akcentowaniem wartości rodzinnych i macierzyństwa. Dr hab. prof. UO Marek Białokur przedstawił referat o Izabeli Czartoryskiej jako niedocenionej mecenasce sztuki w kontekście podręczników szkolnych.

W kolejnej części spotkania dr Magdalena Koziak-Podsiadło z Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie nakreśliła portret projektantki Anny Gramatyki-Ostrowskiej, zapowiadając pogłębione badania jej dorobku oparte na planowanych kwerendach w muzeach oraz zbiorach prywatnych. Prelegentka przybliżyła wszechstronność artystki, która swoje projekty graficzne i ilustracje publikowała na łamach czasopism, takich jak „Poradnik Graficzny”, „Maski” czy „Łan Młodzieży” oraz książek dla dzieci i dorosłych. Wskazała również na jej realizacje w zakresie sztuki monumentalnej i użytkowej, obejmujące projekty witraży, dekora-

cji scenicznych do sztuk teatralnych, a także nowatorskie tkaniny i unikatowe karty pocztowe. Mgr Karolina Żurawska z UwB powróciła z drugim wystąpieniem, tym razem na temat kwerendy źródłowej dotyczącej biografii Jadwigi Siekierskiej. Prelegentka przybliżyła skomplikowane losy komunistycznej działaczki i krytyczki sztuki, analizując jej *Kartki z przeszłości* oraz bogate materiały z Archiwum Akt Nowych. Mgr Małgorzata Kierzkowska przybliżyła zebranym postać Marii Regent-Lechowicz, sędzi i pierwszej kobiety ambasador w historii Polski. Omówiono jej wkład w reformę prawa rodzinnego, w tym prace nad ustawą o zmianie form zawierania małżeństw z 1958 roku, oraz późniejszą działalność w Komitecie ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet ONZ.

Wielowymiarowy portret Wandy Madejczyk przedstawiła mgr Justyna Kowalska z Uniwersytetu w Białymstoku. Prelegentka skupiła się na jej działalności jako łączniczki Armii Krajowej o pseudonimie „Ada” oraz jej powojennej roli jako strażniczki sandomierskich zabytków. W wystąpieniu podkreślono, że Madejczyk była wieloletnią członkinią Klubu Miłośników Sandomierza i osobą, która z niezwykłą determinacją dbała o zachowanie historycznej tkaniki miasta, w tym między innymi o renowację Zamku Królewskiego w Sandomierzu oraz rewitalizację starówki. Natomiast mgr Patrycja Pawluczuk z UwB omówiła wzorce postaw upowszechniane na łamach czasopisma „Filipinka”. Na zakończenie serii referatów lic. Monika Czajkowska, również z białostockiej uczelni, wygłosiła komunikat o życiu i twórczości Wilhelminy Zyndram-Kościałkowskiej. Autorka scharakteryzowała pisarkę jako reprezentantkę kultury tworzonej na prowincji, analizując jej unikalny dziennik, który określiła mianem „albumu tożsamości kulturowej” zawierającego fotografie i wycinki prasowe.

Całość wydarzenia zwieńczyła dyskusja podsumowująca, poświęcona aktualnemu stanowi badań oraz dalszym postulatów projektu „Patriotki i obywatelki”.